

Zinātnieki spēj modelēt meža nākotni

Šogad Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava" atzīmē savu 75. pastāvēšanas gadadienu. Institūts to sagaidīs pilnībā renovētās telpās ar Eiropas līmeņa zinātnes infrastruktūru un laboratorijām. Pēdējos piecpadsmit gadus "Silavas" direktors ir mežzinātnieks doktors JURĢIS JANSONS, kurš nu jau sesto gadu ir arī akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" padomes priekšsēdētājs.

ANITA JAUNBELZERE

Vai pretendējāt kļūt par mežzinātnes institūta direktoru ar visilgāko stažu?

J. Jansons: Visilgāk par direktoru meža institūtā strādājis Imants Leviņš – divdesmit septiņus gadus... Līdz tam vēl tālu. Šovasar par direktoru mani ievēlēja piekto reizi. Četrus pēdējos reizes nepieteicās nevienš cits pretendents. Iestādei, kuras galvenais attīstības resurss ir cilvēka galva un prāts, sameklēt direktorus ir grūtāk, salīdzinot, piemēram, ar tām, kuru resurss ir koksne vai stabila valsts budžeta nauda.

Vai meža zinātniekiem mūsu valstī ir augsts reitings?

Pirms pieciem vai sešiem gadiem notika mūsaiķos pirmais zinātniskais institūtu starptautiskais vērtējums. Toreiz piecu ballu sistēmā "Silavu" novērtēja kā spēcīgu Latvijas līmeņa institūtu, ieliekot vērtējumu "trīs". Vērtējums bija objektīvs un mūs visumā apmierināja. Tāda bija tolaik institūta pozīcija – bez speciālas uzskaitināšanas, Latvijas meža nozares ietvarā un ar starptautisko sniegumu izaugsmes stadijā. Bet tad sākās neganta nemišanās – institūts, kuriem vērtējums bija trīs un mazāk, gribēja "optimizēt", pievienojot kādām citām, nereti pat vājāk novērtētām, iestādēm. Tikai pateicoties tā laika premjeres Laimdotas Straujumas un zemkopības ministra Jāņa Dūklava aizstāvēbai, mūs atstāja mierā un savu dzīvi varējām plānot un dzīvot paši.

Šogad saņēmām nākamā vērtējuma. Mēs vērtēšanas procesu šoreiz uztvērām nopietnāk. Kontraktējām uzņēmumu, kas palīdzēja sagatavoties – paskatoties pašiem uz sevi kritiskāk un ambiciozāk. Uzsverām gan savu nacionālo nozīmi, gan zināšanas, kuras mērķtiecīgi veidojam kā starptautiski pieejamas.

Zināšanu nozīmība pieaug, ja tās tiek ne vien iegūtas, bet arī publicētas. Latvijas meža nozarei starptautiski publicētas zi-

nāšanas ar katru brīdi kļūst svarīgākas – tikai ar tādām var pretoties dažādiem emocionāliem, nekrietniem un pat tumsonīgiem apgalvojumiem, piemēram, par to, ka Latvijas mežsaimniecība ir slikta, nepilnīga vai dabai nedraudzīga. Šoreiz mūsu vērtējums ir labāks, esam ieguvuši arī maksimāli iespējamu institūta tautsaimnieciskās nozīmības novērtējumu.

Par ko runājāt nesēnā vizītē pie Levita kunga?

Pie Valsts prezidenta bija devušies sešu neatkarīgo valsts institūtu direktori. Valsts prezidents pauca prieku un atzinību par mūsu darbu. Runājām par gaidāmajām augstākās izglītības un zinātnes reformām. Joprojām Latvijā nerimst aplamas runas par zinātnisko institūtu pievienošanu augstskolām, jo šādi – matemātiski un mehāniski – it kā varēšot pacelt to reitings.

Bet augstskolu senātos jau mums nebūs vairākuma, tādēļ nekādas būtiskas pārmaiņas veicināt mēs nevaram! Manuprāt, ļoti svarīga ir diskusija, kā dabūt zinātni tuvāk studentiem. Meža nozarei šī tēma ir jo īpaši svarīga. Mēs piedāvājam ar

būvējam Meža faunas un medniecības virziena laboratoriju. Tur zinātniskā izpētē nonāk vairums Latvijā legāli nomedīto vilku un lūšu. Mēs ceram, ka Latvijā neiestāsies neprāts un netiks noliegta šo dzīvnieku legālās medības. Jo ar citām metodēm nomedītos zvērus neviens pie mums nevedīs, tādēļ laboratoriju nevarēsim noslogot un zaudēsim svarīgas zināšanas.

Esam renovējuši garāžu un noliktavu bloku, izveidojuši nelielu eksperimentālu gateri stumbra analīžu veikšanai. Mums ir arī neliela eksperimentāla granulu rūpnīca, kurā pārbaudām, piemēram, vai no ābeļu koksnes var taisīt granulas, kuras izmantojam gaļas kūpināšanā. Mēs to nedarām tāpēc, lai izkonkurētu Latvijas granulu rūpnīcību, bet gan, lai radītu vilkmi dažādām jaunām idejām. Ir attīstīta klimata laboratorija, nodota ekspluatācijā uzbūvētā siltumnīca, kura aprīkota ar desmitiem iekārtu komplektu. To uzturēšana nebija vienkārša. Bet nu mums tas Eiropas līmenis ir Salaspilī un jādodom, kā to noslogot līdz divdesmit četrām stundām diennaktī.

Šobrīd mežzinātnes institūtā sāk iezīmēties šaurība – četrus stāvu ēkā nelielos kabinetos jāsež pat četriem cilvēkiem. Vēl gan mums ir liela zāle, vestibils un direktora kabinets, ko var pārbūvēt par darba telpām. Pirms gadiem divdesmit, kad sākās mūsaiķu

rei. Šogad esam aktualizējuši institūta stratēģiju, tajā aprakstīto darbības virzienu, apakšvirzienu un jomu saraksts kļuvis grūti ietilpināms vienā "Powerpoint" prezentācijas slaidā. Daži virzieni ir jauni, daudzi – dziļāk un detalāk strukturēti, piemēram, meža faunas, oglekļa piesaistes un vides ietekmes izpēte. Mēs arvien vairāk runājam par bioloģisko daudzveidību, par to, ka ne tikai mežsaimniecība ietekmē dabu, bet arī psejodabas aizsardzībai ir tieša ietekme uz mežu un mežsaimniecību.

Uz nacionālā meža monitoringa bāzes institūts ir izveidojis mežaudžu augšanas gaitas modeļus un prognožu instrumentu. Tie mums ļauj diezgan precīzi atbildēt, kādas meža būs mūsu rīcības un pieņemto lēmumu sekas vismaz tuvāko simt gadu periodā. Protams, jebkura prognoze ir tikai prognoze, tās precizitāti mēs varēsim novērtēt tikai tad, kad piedzīvosim pašu notikumu.

Ja mēs vecos mežus sāktu mainīt pret jauniem, tas būtu stabils ieguldījums nākotnē. Latvijas mežsaimniecība vienmēr ir bijusi diezgan senila, piesardzīga un nedaudz vecmodīga, mūsu mežos trešdaļa mežaudžu no zemes saimniecības viedokļa ir uzskatāmas par izaugušām vai pat novecojušām – nocērtāmām galvenajā cirtē un pēc tam mērķtiecīgi atjaunojamām. Veci meži Latvijā uzkrājas. Bet, ja mēs gribam piesaistīt oglekli arī pēc piecdesmit gadiem, jāsež domāt valstiskā. Pie šīm prognozēm strādā meža adaptācijas un klimata ietekmes zinātnieki.

Pasaulē zinātnieki, kuri uzskatīja, ka veciem mežiem ir liela loma oglekļa piesaistē, šobrīd savu optimismu mazina, redzējot savu viedokli, kurš iepriekš publicēts par "augstas raudzes" ekoloģijas žurnālos. Arī mūsu kolēģi aktīvi piedalās šajā stāstā.

Kas notiktu, ja meža īpašniekiem dotu pilnīgu brīvību, tikai ar vienu noteikumu – nocirstais mežs jāatjauno ar kvalitatīvu stādmaterialu?

Pilnīgu brīvību dot nevai Latvijā iespējams. Covid-19 gausā potēšanās gaita rāda, ka ar teju pušes iedzīvotāju saprātu mēs tomēr vēl nevaram rēķināties. Somiem tā brīvība ir lielāka, bet līdz viņu līme-

PUBLICITĀTES FOTO

Jurgis Jansons: "Latvijas meža nozarei starptautiski publicētas zināšanas ar katru brīdi kļūst svarīgākas – tikai ar tādām var pretoties dažādiem emocionāliem, nekrietniem un pat tumsonīgiem apgalvojumiem."

nim mums vēl 20 gadi jāpazīvo – no 50 gadiem, kas mūs šķīra, esam nodzīvojuši vien 30. Bet meža nozarei noteikti varam runāt par zināmu racionālismu un policejiskas valsts sindroma mazināšanu.

Galvenās cirtes caurmēra diskusijas kontekstā mēs ar savu modeļēšanas instrumentu esam aprēķinājuši divus parametrus. Kas notiktu ar Latvijas mežu vecumu – vai tie kļūtu jaunāki? Un kā ar resnumu – vai koki kļūtu tievāki? Izrādās – kopumā nekļūtu ne jaunāki, ne tievāki. Prievālais sektors būtu motīvāts vairāk atjaunot skuju koku mežus, kuru ciršanas vecums nākotnē būtu lielāks nekā baltalkšņu un apšu atvasējiem, ar kuriem meži nereti atjaunojas šodien. Savulaik meža nozarei virzīja iniciatīvu, lai visas pēc caurmēra cirstās audzes tiktu obligāti atjaunotas ar kvalitatīviem stādieniem. Ja to visu paskatās ilglaicīgi un nedaudz parēķina līdzī, mēs nākotnē redzam pavisam citādu. Šādu aprēķinu iespēja "Silavā" ir jaunums.

Kā mežzinātnes institūtu "Silava" sauca pirms 75 gadiem?

Jā, šogad institūtam paliek 75 gadi. Sākumā to pazina kā "mežsaimniecības

problēmu institūtu". Mūsdienās gan problēmas dēvē smalkāk – par izaicinājumiem. No visiem valsts institūtiem "Silava" ir vecākais. No mežzinātnes institūta laboratorijām savā laikā ir veidojušies citu jomu institūti. Piemēram, Organiskās sintēzes institūts 1957. gadā lielā mērā radās uz furfurola laboratorijas pamata, bet Koksnes ķīmijas institūts izveidojās 1964. gadā.

Par "Silavu" un pēdējās divdesmitpiecgades notikumiem kopā ar rakstnieku Ēriku Hānbergu esam uzrakstījuši grāmatu "Silavieši. Stāsti par Latvijas mežu un meža zinātniekiem". Grāmatas 88 nodaļās un 568 lappusēs esam pulcinājuši 876 dalībniekus. To dāvināsim saviem darbiniekiem un draugiem, no teikti to saņemam arī meža nozares studenti – lai zinātu, kā tas viss ir un kādreiz bijis. Nākamo grāmatu veidosim uz institūta simtgadi – pavisam drīz, pēc vienas hibrīdāpusē meža aprites. Mūsu sadarbības partneri no izdevniecības nodrošinās grāmatu klātbūtni arī grāmatu galdos un citur tirdzniecībā. Mēs palaujamies, ka cilvēki, kuri grāmatu izlasīs, labāk iepazīs un saprātīs ne tikai "Silavu", bet arī Latvijas mežu un meža nozari.